

ชาวอินเดียที่ปรากฏในประวัติศาสตร์โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
สมัยรัชกาลที่ ๕ - ๗ (พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๗๖)

Indians who appeared in the history of Ban Somdej Chaopraya Secondary
School during the reign of King Rama V - VII (1895 - 1933)

นครินทร์ พวงภู
Nakarin Puangpu^๑

Received: 20 April 2024

Revised: 5 June 2025

Accepted: 9 June 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาบทบาทของชาวอินเดียที่เข้ามาปฏิบัติงานในโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ใน พ.ศ. ๒๔๓๘ - ๒๔๗๖ การศึกษาใช้ระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ โดยใช้หลักฐานชั้นต้นจากเอกสารจดหมายเหตุที่บอกเล่าอาชีพ และหน้าที่ของชาวอินเดียเป็นหลัก โดยทำการศึกษาอาชีพยามรักษาการ และครู จากกรณีของแขกยาม และนายจาโคปี ครูแขกที่ขอสมัครเข้าทำงานในกระทรวงธรรมการ จากการศึกษาทำให้เห็นภาพสะท้อนประวัติศาสตร์ด้านการศึกษา และด้านสังคมของสยามในสมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๗ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สยามกำลังปรับตัว และพัฒนาประเทศให้เท่าเทียมกับชาติตะวันตก นอกจากนี้ยังทำให้ทราบถึงวิธีการบริหารจัดการหน่วยงานของภาครัฐในสมัยดังกล่าวผ่านการปฏิบัติงานของชาวอินเดีย ซึ่งเป็นบทบาทที่เห็นได้ยาก และมีหลักฐานน้อยชิ้นที่จะให้เห็นวิถีชีวิตทางสังคมของกลุ่มคนชาติต่างประเทศกลุ่มเล็ก ๆ ในย่านบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ซึ่งเป็นย่านหนึ่งที่มีคนหลากหลายเชื้อชาติ และศาสนาอาศัยปะปนกันอยู่ในบริเวณนี้ อันเป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงตัวตนของพวกเขาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคมสยามและประวัติศาสตร์ไทย

คำสำคัญ: ชาวอินเดีย, บ้านสมเด็จเจ้าพระยา, โรงเรียนมัธยม, ประวัติการศึกษา, รัชกาลที่ ๕, รัชกาลที่ ๖ รัชกาลที่ ๗

^๑ เจ้าหน้าที่วิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ อีเมล: nakarin615@gmail.com

Research Officer, Research and development institute, Rajabhat Rajanagarindra University E-mail: nakarin615@gmail.com

Abstract

This article aims to study the role of Indians who worked at Ban Somdej Chao Phraya Secondary School during 1895-1933. The study uses historical methodology, using primary evidence from archival documents that mainly tell about the occupations and duties of Indians. The study examines the occupations of security guards and teachers, based on the case of the security guard and Mr. Jacobi, an Indian teacher who applied to work at the Ministry of Education. The study reflects the educational and social history of Siam during the reigns of King Rama V to King Rama VII, which were the periods when Siam was adjusting and developing the country to be equal to Western countries. It also reveals the management methods of government agencies during that period through the work of Indians, a role that is difficult to see and there is little evidence that shows the social lifestyle of a small group of foreigners in the Ban Somdej Chao Phraya area, which is an area where people of various races and religions live together. This area reflects their identity as part of Siamese society and Thai history.

Keywords: Indian, Ban Somdej Chao Phraya, Secondary School, Educational History, King Rama V, King Rama VI, King Rama VII

บทนำ

การจดบันทึกเรื่องราวทางสังคมมีความสำคัญต่อประวัติความเป็นมาของพื้นที่แต่ละแห่ง บริเวณย่านบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ฝั่งธนบุรี เป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านกาลเวลา และผู้คนที่มีหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมมารวมตัวกันอยู่เป็นชุมชน ซึ่งภายในชุมชนจำเป็นต้องมีสถานที่สำหรับให้ความรู้ และพัฒนาศักยภาพหรือคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในพื้นที่ โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาจึงเป็นแหล่งเรียนรู้คู่ชุมชน ที่ต้องมีบุคลากรภายในสถานศึกษาทำหน้าที่คอยให้ความรู้ สั่งสอน ชัดเกล้า และอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนของชาติ จากการศึกษารายงานเหตุการณ์ และบันทึกความทรงจำ เรื่อง หนุ่มนักเรียนของ พ.เนตรรังษี ที่เป็นบันทึกบอกเล่าเรื่องราวผู้คนในอดีตของโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา โดยเลือกกลุ่มของชาวอินเดียมาเป็นกรณีศึกษาที่จะทำให้เกิดเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวต่างประเทศ หน่วยงานของรัฐ และคนในพื้นที่ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การศึกษาบทบาทของชาวอินเดียที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สมัยรัชกาลที่ ๕ – ๗ (พ.ศ. ๒๔๓๘ – ๒๔๗๖) ซึ่งเป็นช่วงที่เปิดรับชาวต่างประเทศเข้ามาอย่างเสรี การศึกษานี้จะทำให้เห็นภาพชีวิตของชาวอินเดียผ่านการกำกับดูแลโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เป็นลักษณะการปกครองกำลังคนอย่างหนึ่งในช่วงของการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยตามแบบตะวันตก และที่สำคัญคือการเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยทำให้ประวัติศาสตร์ของ

สถานศึกษามีความสมบูรณ์มากขึ้นอีกหนึ่งมิติ การศึกษาเรื่องราวของชาวอินเดียในประเทศไทยที่ผ่านมาสามารถแบ่งออกเป็นงานที่ศึกษาบทบาทของชาวอินเดียด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ งานของอินทิดา ซาฮิร^๒ ที่ศึกษา เรื่อง บทบาทของสมาคมศรีคุรุสิงห์สภาในสังคมไทย (พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๒๕) ในประเด็นการกำเนิดและพัฒนาการของสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา และนโยบายของรัฐที่มีผลกระทบต่อชุมชนชาวสิกข์ ก่อตั้งสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา จึงทำให้เกิดการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาวสิกข์ทั่วโลก ซึ่งเป็นบทบาทหนึ่งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของชาวสิกข์ในประเทศไทย อีกหนึ่งงานของอินทิดา ซาฮิร^๓ ที่ได้ศึกษา เรื่อง เครือข่ายพ่อค้าผ้าชาวอินเดียในสังคมไทย พ.ศ. ๒๔๐๐ - ๒๔๙๐ การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเข้ามาการค้า การปรับตัวของพ่อค้าผ้าชาวอินเดียในสังคมไทย และปัจจัยต่าง ๆ ของการสร้างเครือข่าย ทั้งภายในและภายนอกสังคมไทย งานนี้จึงให้ภาพของพ่อค้าผ้าตั้งแต่การเข้ามา ขยายตัว และปรับตัว จากนโยบายของรัฐบาล และสถานการณ์โลกได้อย่างชัดเจน งานของอินทิดา ซาฮิร สองชิ้นนี้จึงจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่ม คือกลุ่มชาวสิกข์ของสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา และกลุ่มพ่อค้าผ้า ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการรับราชการหรือการทำงานให้แก่รัฐ แต่เป็นการทำให้เห็นประวัติศาสตร์สังคมของชาวอินเดียที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยอีกหนึ่งมุมมอง ซึ่งเป็นงานที่ทำให้ผู้ศึกษามองเห็นสภาพสังคม และวิถีชีวิตของชาวอินเดียในช่วงเวลาเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีงานที่ศึกษาบทบาทของชาวอินเดียด้านการรับราชการของ นครินทร์ พวงภู่ง เรื่อง ชาวอินเดียในระบบราชการสยาม สมัยรัชกาลที่ ๕ - ๖ (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๖๘) ที่ศึกษาบทบาทของชาวอินเดียในระบบราชการสยาม ในช่วงสยามปรับปรุงประเทศให้ทัดเทียมตามนานาอารยประเทศ และศึกษานโยบายของสยามในการปกครอง และการจ้างงานชาวอินเดียในฐานะกลุ่มคนที่ปฏิบัติงานในระบบราชการสยาม สมัยรัชกาลที่ ๕ - ๖ งานชิ้นนี้ผู้ศึกษาสามารถนำข้อมูลมาศึกษาบริบทการจ้างงานชาวอินเดียในราชการได้อย่างน่าเชื่อถือ เพราะมีการอ้างอิงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชาวอินเดียที่เข้ามาทำงานในกระทรวงนครบาล และกระทรวงโยธาธิการอย่างละเอียด ทำให้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจนเป็นสาเหตุให้รัฐต้องกำหนดนโยบายสำหรับควบคุมชาวอินเดีย งานนี้จึงทำให้ผู้ศึกษาสนใจ และอยากค้นคว้าเจาะลึกเพิ่มเติมในส่วนของบทบาทของชาวอินเดียที่ทำงานในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงธรรมการ ส่วนงานที่บอกเล่าเรื่องราวของชาวอินเดียในโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระยา ภาวิณี บุนนาค ศึกษา เรื่อง เรื่องเล่า ‘หนุ่มนักเรียน’ โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระยาเจ้าพระยา พ.ศ. ๒๔๖๗: ผ่านความทรงจำของ พ.เนตรรังษี เป็นการศึกษาชีวิตของนักเรียนโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระยาที่มีเรื่องเล่าชีวิตประจำวัน กิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน ซึ่งงานนี้มีช่วงเวลาที่อยู่ระหว่างผู้ศึกษาสนใจค้นคว้า และเป็นเรื่องที่อยู่ในพื้นที่ของโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระยาโดยตรง นอกจากนี้จะทำให้เห็นภาพนักเรียนในอดีตแล้ว ยังทำให้เห็นภาพคนกลุ่มอื่น ๆ ที่ทำงานอยู่ภายในโรงเรียน และหนึ่งในนั้นก็มีชาวอินเดียอยู่ด้วย

^๒ อินทิดา ซาฮิร, บทบาทของสมาคมศรีคุรุสิงห์สภาในสังคมไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๒๕. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔).

^๓ อินทิดา ซาฮิร, เครือข่ายพ่อค้าผ้าชาวอินเดียในสังคมไทย ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๐๐ - ๒๔๙๐. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

ประวัติโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาโดยสังเขป

พระบาทสมเด็จพระจุลเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริสร้างโรงเรียนภาษาไทย และภาษาอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘ โดยมีชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนราชวิทยาลัย (King’s College)” ซึ่งจะก่อตั้งที่สระบุรี แต่ในช่วงเวลานั้นการคมนาคมยังไม่สะดวก เป็นการลำบากที่นักเรียนจะเดินทางไปเรียน คณะกรรมการจัดตั้งโรงเรียนสระบุรีจึงมีความเห็นว่าให้จัดตั้งที่กรุงเทพฯ จะมีความสะดวกมากกว่า และใช้พื้นที่จวนของสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระยาสิทธิราชเดโชชัย (หลานสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์) ทูลเกล้าถวายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ โรงเรียนเปิดทำการอย่างเป็นทางการในวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๐ และมีนาย เอ ซี คาร์เตอร์ (Arthur Cecil Carter) ชาวอังกฤษเป็นอาจารย์ใหญ่^๔

ต่อมาโรงเรียนราชวิทยาลัยย้ายไปอยู่ที่ตำบลไม้สิงโต ประทุมวัน พื้นที่บริเวณบ้านสมเด็จเจ้าพระยาจึงว่างลง กระทรวงธรรมการจึงจัดตั้ง “โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก” เพื่อผลิตครูชั้นมูล และชั้นประถม เปิดดำเนินการวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๖ โดยมีหลวงบำเหน็จวรญาณ (พระยาโอวาทวรกิจ) เป็นอาจารย์ใหญ่^๕ ต่อมาในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๙ กระทรวงธรรมการให้กรมศึกษาธิการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตกไปเป็น “โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์บ้านสมเด็จเจ้าพระยา” มีขุนวิเทศธรณการเป็นอาจารย์ใหญ่ นักเรียนที่เข้ามาเรียนต้องเป็นผู้สอบไล่ได้มัธยมสามัญศึกษา และได้ประกาศนียบัตรครูชั้นประถม เมื่อถึง พ.ศ. ๒๔๕๖ โรงเรียนได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา” และถูกโอนไปสังกัดแผนกโรงเรียนข้าราชการพลเรือน^๖

พ.ศ. ๒๔๕๘ นักเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยาถูกย้ายให้ไปรวมกับโรงเรียนข้าราชการพลเรือน กระทรวงธรรมการจึงเห็นสมควรให้พื้นที่เดิมฝั่งตะวันตกของบ้านสมเด็จเจ้าพระยาจัดตั้งเป็น “โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา” เพื่อรับนักเรียนจากหัวเมืองเข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ และแต่งตั้งรองอำมาตย์เอก หลวงประมวญวิชาพูล เป็นอาจารย์ใหญ่ โดยพร้อมที่จะเปิดรับนักเรียนตั้งแต่วันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นต้นไป^๗ ต่อมาเมื่อถึง พ.ศ. ๒๔๗๔ โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาให้นักเรียนระดับประถมและมัธยมมาเรียนที่เดียวกัน ซึ่งมีทั้งนักเรียนประจำและไม่ประจำ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๙ กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงแผนการศึกษาใหม่ โดยเปลี่ยนชั้นประโยคมัธยมตอนปลาย (ม.๗ - ๘) เป็นชั้นเตรียมอุดมศึกษาปีที่ ๑ - ๒ และเปลี่ยนมารับนักเรียนที่จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ (ยุบชั้นมัธยมสามัญตอนปลาย)^๘

กระทรวงศึกษาธิการมีนโยบายเพิ่มการผลิตครู จึงเพิ่มแผนกฝึกหัดครูอีกแผนกหนึ่งคู่กับโรงเรียนมัธยมที่มีอยู่เดิม โดยเปิดสอนตามหลักสูตรประโยคครูประถม (ป.ป.) เมื่อวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๔ จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๙ กระทรวงศึกษาธิการต้องการขยายการศึกษา และเปลี่ยนหลักสูตรจากฝึกหัดครูประถม

^๔ วิเชียร ทัพประเสริฐ, วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครู, ๒๕๒๙) ๒๘.

^๕ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๑๐๐ ปี บ้านสมเด็จเจ้าพระยา (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, ๒๕๓๙) ๑๔.

^๖ วิเชียร ทัพประเสริฐ, วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครู, ๒๕๒๙) ๓๐.

^๗ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๑๐๐ ปี บ้านสมเด็จเจ้าพระยา (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, ๒๕๓๙) ๗๘.

^๘ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, เปิดโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.๕๐.๓/๕). (กรุงเทพฯ: สำนัก, ๒๕๕๘).

^๙ วิเชียร ทัพประเสริฐ, วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครู, ๒๕๒๙) ๓๕.

หลักสูตร ๓ ปี เป็นหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษา ส่วนหลักสูตรฝึกหัดครูมัธยม ๒ ปี เปลี่ยนเป็นหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๑ โรงเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยาถูกยกฐานะขึ้นเป็น “วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา” ส่วนโรงเรียนประถมและมัธยม ซึ่งมีคู่กันมากับการผลิตครู ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนสาธิตวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา”^{๑๐}

พ.ศ. ๒๕๓๕ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยาได้รับพระราชทานนามใหม่จากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ว่า “สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา”^{๑๑} และต่อมาได้รับการยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. ๒๕๔๗

แขกยามประจำโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สยามกับอังกฤษได้ทำสนธิสัญญาเบาว์ริงใน พ.ศ. ๒๓๙๘ ที่อนุญาตให้ชาวต่างชาติเข้ามาทำการค้าเสรีในพระนครหรือกรุงเทพฯ จึงเป็นผลให้มีกลุ่มคนหลายเชื้อชาติเข้ามาอาศัยอยู่จำนวนมาก ทั้งที่เข้ามาค้าขาย รับจ้าง รวมถึงรับราชการอยู่ในส่วนราชการต่าง ๆ และเข้ามาเพิ่มมากขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นช่วงเวลาที่ยามกำลังปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมกับประเทศในทวีปยุโรป ซึ่งต้องจ้างชาวตะวันตก และคนในบังคับของชาวตะวันตกเข้ามาปฏิบัติงานในหลายส่วนงาน เช่น กระทรวงคมนาคม กระทรวงนครบาล และกระทรวงการต่างประเทศ

สภาพสังคมสยามตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมาจึงเต็มไปด้วยผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ ชาวอินเดียเป็นหนึ่งในกลุ่มที่ติดตามผู้บังคับบัญชาเข้ามา มีบทบาทที่เห็นเด่นชัดจากการเข้ามาปฏิบัติงานในฐานะคนในบังคับอังกฤษ โดยส่วนใหญ่เข้ามาเป็นพลตระเวน และคนเฝ้ายามหรือที่เรียกกันว่า “แขกยามหรือนายยาม” มีหน้าที่สำคัญคือ การรักษา ปกป้อง ดูแลความปลอดภัยให้สังคมภายในพระนครเป็นระเบียบเรียบร้อย^{๑๒} ทุกส่วนงานของราชการต้องมีแขกยาม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวอินเดียมาประจำการ ในส่วนของโรงเรียนต่าง ๆ ก็เช่นกัน จำเป็นต้องมีผู้รักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อย เนื่องจากโรงเรียนในสมัยนี้เป็นโรงเรียนที่ต้องค้างแรมเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาก็เป็นโรงเรียนกึ่งนอนที่สำคัญแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ เนื่องจากเป็นโรงเรียนสำหรับบุตรผู้มีบรรดาศักดิ์ และเป็นที่นิยมสำหรับนักเรียนผู้ดีที่จะไปเรียนต่อต่างประเทศ การเข้าเรียนโรงเรียนนี้จึงมีความสำคัญ เพราะจะเป็นการฝึกให้ใช้ชีวิตแบบโรงเรียนในยุโรปตั้งแต่วัยนี้^{๑๓} ซึ่งต้องรักษาความปลอดภัยอย่างเคร่งครัดให้แก่นักเรียนที่ในอนาคตจะเป็นบุคลากรสำคัญของประเทศ ดังนั้น การทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยในโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาจึงมีความสำคัญต่อผู้เรียนที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าทัดเทียมประเทศตะวันตก และการมีแขกยามประจำโรงเรียนเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความไว้วางใจให้แก่ผู้ปกครองที่ส่งลูกหลานเข้ามาเรียนที่โรงเรียน

^{๑๐} วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, เกียรติประวัติบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครู, ๒๕๓๒) ๕๐.

^{๑๑} สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, ๑๐๐ ปี บ้านสมเด็จเจ้าพระยา (กรุงเทพฯ: อมรินทร์, ๒๕๓๙) ๘๒.

^{๑๒} นครินทร์ พวงภู, ชาวอินเดียในระบบราชการสยาม สมัยรัชกาลที่ ๕ – ๖ (พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๖๘). (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๔) ๓๙.

^{๑๓} อาวุธ วีระเอก, ภาษาเจ้า ภาษานาย การเมืองเบื้องหลังการศึกษาภาษาอังกฤษ สมัยรัชกาลที่ ๕ (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๖๐) ๑๗๒.

มัธยมบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา บทบาทของ “...แขกสำหรับรักษาในบริเวณโรงเรียน...”^{๑๔} ของชาวอินเดียจึงมีความสำคัญมากในช่วงเวลานี้ การที่รัฐสยามเลือกชาวอินเดียเข้ามาปฏิบัติงานเนื่องจากช่วงเวลานั้นต้องการกำลังคนเป็นจำนวนมาก และชาวอินเดียมีทักษะทางด้านนี้ จากการที่ถูกอังกฤษปกครอง เพราะอังกฤษนำระบบกฎหมาย ศาล และตำรวจเข้ามาควบคุมคนในบังคับ จึงนำคนพื้นเมืองมาทำหน้าที่รักษาความปลอดภัย ประกอบกับชาวอินเดียสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษ และดูแลความเรียบร้อยให้กับชาวต่างชาติได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะยุโรปที่เข้ามาจำนวนมากในสยาม^{๑๕} ดังจะเห็นรายละเอียดการจ้างงานในตำแหน่งแขกยามได้จากตารางที่ ๑ – ๒

ตารางที่ ๑ แสดงข้อมูลการจ้างแขกยามของโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยาในเดือนพฤศจิกายน ร.ศ.๑๑๕^{๑๖}

เดือนพฤศจิกายน ร.ศ. ๑๑๕	จำนวนเงิน		รวมเงิน	
	บาท	สตางค์	บาท	สตางค์
แขกฟูก ผ้า ๓๐ วัน	๑๕	-		
แขกหวัง ผ้า ๓๐ วัน	๑๕	-		
รวม ๒ คน	-	-	๓๐	-

ตารางที่ ๒ แสดงข้อมูลการจ้างแขกยามของโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยาในเดือนธันวาคม ร.ศ.๑๑๕^{๑๗}

เดือนธันวาคม ร.ศ. ๑๑๕	จำนวนเงิน		รวมเงิน	
	บาท	สตางค์	บาท	สตางค์
แขกฟูก ผ้า ๓๑ วัน	๑๕	-		
แขกหวัง ผ้า ๓๑ วัน	๑๕	-		
รวม ๒ คน	-	-	๓๐	-

จากตารางที่ ๑ – ๒ ทำให้ทราบถึงข้อมูลของกลุ่มคนชาวต่างชาติที่รัฐจ้างเข้ามาช่วยเหลือบ้านเมืองในช่วงที่อิทธิพลของตะวันตกมีบทบาทสำคัญในสังคมสยาม ซึ่งเป็นภาพประวัติศาสตร์ที่ทำให้เห็นจุดเริ่มต้นบทบาทของชาวอินเดียในฐานะแขกยามในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา และในเวลาต่อมาการจ้างงานในตำแหน่งแขกยามจึงมีเรื่อยมา เห็นได้จากในบันทึกของ พ.เนตรรังษี ที่เล่าความทรงจำขณะเรียนอยู่ที่โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยาความว่า “...เรื่องขุน ขุนหายบ่อ ย่อย ๆ ถ้าไม่ไปอยู่ใน

^{๑๔} สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ช่อมแซม ร.ร. บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา (เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ร.๕ ศธ.๕๐.๗/๑). (กรุงเทพฯ: สำนัก, ๒๔๓๙). ๖๕.

^{๑๕} นครินทร์ พวงภู, ชาวอินเดียในระบบราชการสยาม สมัยรัชกาลที่ ๕ – ๖ (พ.ศ. ๒๔๑๑ – ๒๔๖๘) (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๔) ๓๙ – ๔๐.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๕.

ห้องเขยกยาม มันก็มาอยู่ใต้ถุนห้อง ๓ อันเป็นที่เก็บของ หรือคลังพัสดุย่อมนะ ของนักเรียน และเป็นทั้งห้องประชุมตุลาการศาลโลก ในกรณีพิพาททั่ว ๆ ไปด้วย...”^{๑๘}

นายจาโคปี ครูแขก^{๑๙}โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

การเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาเจริญก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ และในช่วงเวลานี้ถือได้ว่าเป็นโรงเรียนชั้นนำแห่งหนึ่งของกรุงเทพฯ นับว่าเป็นแหล่งผลิตทรัพยากรบุคคลที่สำคัญ อันเนื่องด้วยการมีแม่พิมพ์ที่มีคุณภาพหรือมีความเชี่ยวชาญด้านการสอน ประกอบกับการศึกษาในกรุงเทพฯ เจริญมากขึ้น แต่ยังคงพบกับปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอน ถึงแม้จะอาศัยพระสงฆ์ช่วยทำการสอนอยู่บ้าง แต่ก็ยังขาดความรู้ทางวิชาครูด้านวิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ ทำให้การสอนไม่สามารถเชื่อมต่อกันได้กับโรงเรียนที่มีครูประกาศนียบัตร^{๒๐} พระยาวิเศษศุภวัตร ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จึงมีหนังสือถึงกรมศึกษาธิการเพื่อขอครูผู้สอนที่มีความรู้ความสามารถมาประจำการที่โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ภาพที่ ๑ พระยาวิเศษศุภวัตร ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา พ.ศ. ๒๔๗๓ – ๒๔๘๐
ที่มา: วิเชียร ทัพประเสริฐ, *วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา* (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครู, ๒๕๒๙) ๑๖.

วันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ นายจาโคปี (H.M.S. Jacobi) ชาวอินเดีย ผู้เป็นบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยมัทราส (Madras University, India) จบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาฟิสิกส์และคณิตศาสตร์ มีหนังสือถึงกระทรวงธรรมการ (ปัจจุบัน คือ กระทรวงศึกษาธิการ) เพื่อขอสมัครเป็นครูของโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา นายจาโคปีมีความสนใจด้านวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มีประสบการณ์ทำงานด้านวิศวกรรมวิทยุ

^{๑๘} ภาวินี บุณนาค, “เรื่องเล่า ‘หนุ่มนักเรียน’ โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา พ.ศ. ๒๔๖๗ : ผ่านความทรงจำของ พ.นตรรังษี,” *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา* ๑๗, ๑ (๒๕๖๖): ๓๘๖.

^{๑๙} คำว่า ครูแขก เป็นคำที่ชนชั้นปกครองสยามเรียกครูที่เข้ามาสอนหนังสือในสยามที่มาจากแถบเอเชียใต้ อาทิ อินเดีย และศรีลังกา

^{๒๐} วิเชียร ทัพประเสริฐ, *วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา* (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครู, ๒๕๒๙) ๓๐.

และภาพยนตร์เสียงที่ศูนย์ในอินเดีย พม่า และศรีลังกา เป็นระยะเวลา ๗ ปี นายจาโคบีได้เล่าถึงประวัติและความสามารถจากประสบการณ์ของเขาว่า

“...ด้วยความที่ฉันได้ฝึกฝนตัวเองด้วยคุณสมบัติระดับมืออาชีพในวิทยาศาสตร์ประยุกต์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นและรักษาความสนใจและความเข้าใจในหลักการของการทำงานในการพัฒนาสมัยใหม่ ฉันจึงมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับวิศวกรรมวิทย์และภาพยนตร์เสียงที่ศูนย์ในอินเดีย พม่า และศรีลังกา เพื่อให้นักศึกษาของฉันสนใจวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ตลอดเวลา ฉันทำงานด้านนี้มาเป็นเวลาเจ็ดปีแล้ว และตั้งใจที่จะเรียนในแนวทางเดียวกัน เนื่องจากฉันไม่มีแหล่งเงินทุนหรือการสนับสนุนทางการเงินสำหรับการศึกษาระดับสูงเช่นนี้ในประเทศตะวันตก...”^{๒๑}

นายจาโคบีตั้งใจ และมุ่งมั่นที่จะเข้ามาเป็นครูในสยามอย่างมาก โดยเฉพาะการสอนวิทยาศาสตร์ ซึ่งเขาได้อธิบายคำสำคัญของวิชานี้ว่าการเป็นครูสอนวิทยาศาสตร์ มีข้อได้เปรียบสองประการ “...ฉันสามารถสอนวิชานี้ด้วยความสนใจและจุดมุ่งหมายที่มากขึ้น และประการที่สอง มันจะเปิดโอกาสติดต่อที่จะช่วยฉันในฐานะนักเรียนวิทยาศาสตร์ ดังนั้น ฉันจึงขอให้คุณให้โอกาสฉันสอนวิทยาศาสตร์ที่โรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งภายใต้การดูแลของคุณ หากคุณสามารถหาทางทำได้...”^{๒๒} ในเวลาต่อมากรมศึกษาธิการกระทรวงธรรมการได้ทราบเรื่อง และพิจารณาการขอเข้ามาเป็นครูของนายจาโคบีแล้ว จึงมีหนังสือเชิญนายจาโคบีเข้าพบตามวันและเวลาที่กระทรวงเปิดทำการ ตั้งแต่วันที่ ๙ นาฬิกา ถึง ๑๕ นาฬิกา ตามที่นายจาโคบีจะสะดวก ดังความเห็นจากการพิจารณาของ กรมศึกษาธิการดังนี้

“...หลวงวิเทศวิทย์นายาศาสตร์ อาจารย์ประจำชั้น ๘ และสอนภาษาอังกฤษป่วยเป็นโรคเส้นประสาทพิการ ได้ลาหยุดราชการรวม ๖๙ วัน คือถึงวันที่ ๘ สิงหาคม ศกนี้ ได้มีใบรับรองของแพทย์กลัอยู่ที่ใบลาแล้ว และยังจะต้องลาป่วยอีกนาน เวลานี้ ร.ร. ได้จัดครูที่ว่างสอนแทน แต่ก็คงได้ผลน้อย เพราะผู้แทนก็มีงานในหน้าที่อยู่แล้ว ทั้งจะจัดใคร ๆ เข้าสอนแทนก็ไม่ได้ทั่วไป เพราะเป็น

^{๒๑} สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, นาย ฮ.ม.ส. จาโคบี ขอสมัครเข้ารับราชการเป็นครู (เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. ๗๔.๑/๑๘๙). (กรุงเทพฯ: สำนัก, ๒๔๗๖). ๔.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔ - ๕.

ชั้นสูง ร.ร. จึงขออาจารย์ไปแทนหลวงวิเทศ อาจารย์ที่จะ
ส่งไปแทน ซึ่งจะได้จากแขวงมัธยมนั้น เวลานั้นก็หายาก
เห็นมีที่ ร.ร.สวนกุหลาบ คือ หม่อมเจ้าศิวัตร วรวรณ
ได้ไปทดลองทำการสอนอยู่ ถ้าจะโปรดย้ายไปทดลองทำ
การสอนที่ ร.ร.บ้านสมเด็จ และขอผลของการสอนมาก็
คงได้เช่นเดียวกัน...”^{๒๓}

จากการพิจารณาของกรมศึกษาธิการดังกล่าว ทำให้ทราบถึงความขาดแคลนของครูเป็นอย่างมาก
ในช่วงเวลานั้น การที่จะหาคนมาทำหน้าที่ครูจึงเป็นเรื่องยาก เพราะต้องเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิ และมีประสบการณ์
ที่เหมาะสม มีความสามารถสอนได้หลายวิชา เพื่อรองรับการทำหน้าที่สอนแทนครูคนอื่น ๆ ที่อาจจะเกิด
ปัญหาด้านสุขภาพ การที่นายจาโคปีเข้ามาขอทำงานเป็นครูที่โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จึงเป็น
ช่วงเวลาที่เหมาะสมกับสถานการณ์ขาดแคลนครูในขณะนั้น ประกอบกับการเสนอให้หม่อมเจ้าศิวัตร
วรวรณ มาทำหน้าที่แทน ก็ไม่สามารถมาสอนได้ เนื่องจากถูกขอให้ไปช่วยสอนและได้บรรจุเป็นครูที่
โรงเรียนอื่นเสียก่อน กรมศึกษาธิการจึงลงความเห็นให้นายจาโคปีมาทำหน้าที่แทนหลวงวิเทศวิทยานุศาสตร์
ตามความเห็นลงวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ความว่า

“...สำหรับ ม.จ. ศิวัตร วรวรณ ครูเชิซซิลก็ขอ
บรรจุแทนหลวงชุมฯ เสียแล้ว ควรให้นายจาโคปีไปทำ
การในตำแหน่งหลวงวิเทศฯ ได้ สำหรับเงินเดือนควรให้
๑๐๐ - ๑๒๕ บาท ไปก่อน เมื่อมีความรู้ทางภาษาไทย
ภายหลัง จึงค่อยเพิ่มขึ้นภายหลัง เงินเดือนของหลวง
วิเทศฯ บัดนี้ ๒๕๐ บาท ถ้าหากหลวงวิเทศฯ ป่วย
กลับมาทำงานไม่ได้ดังคาด ก็มีเงินเหลือที่จะขึ้นให้
ภายหลังได้...”^{๒๔}

การเลือกครูมาสอนที่โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรมศึกษาธิการได้มีการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน
โดยเฉพาะประวัติการศึกษาที่เหมาะสมต่อรายวิชาที่จะสอน อันจะทำให้ระบบการศึกษาของสยาม
เจริญก้าวหน้าทัดเทียมนานาอารยประเทศ และต้องเป็นการลงทุนในการสร้างบุคลากรที่เป็นอนาคตใน
การพัฒนาประเทศอย่างคุ้มค่าที่สุด จากการพิจารณาประวัติการศึกษาของนายจาโคปีที่มีประกาศนียบัตร
ความรู้เฉพาะด้านในวิชาแม่เหล็กไฟฟ้า จาก City and Guilds of London Institute ซึ่งเป็นโรงเรียน

^{๒๓} สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, นาย ฮ.ม.ส. จาโคปี ขอสมัครเข้ารับราชการเป็นครู (เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. ๗๔.๑/
๑๘๙). (กรุงเทพฯ: สำนัก, ๒๔๗๖). ๖.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

ในเครือของคณะวิศวกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยลอนดอน (University of London)^{๒๕} นอกจากนี้ สิ่งที่กรมศึกษาธิการต้องพิจารณาอีกหนึ่งด้าน คือวัตถุประสงค์หรือเหตุผลที่เลือกมาเป็นครูในสยาม นายจาโคบีได้ชี้แจงว่า มีความต้องการมาเป็นครูที่สยาม เพราะต้องการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ และทำการค้นคว้าวิจัยเรื่องราวทางวิทยาศาสตร์ “...การที่เข้ามาเมืองไทยก็ประสงค์จะทำการค้นคว้าในวิชาวิทยาศาสตร์ จึงอยากสอนวิทยาศาสตร์เพื่อจะได้ฟังคำถามแปลก ๆ จากเด็กนักเรียนบ้าง เป็นหนทางช่วยในการค้นคว้า แต่เมื่อโรงเรียนต้องการให้สอนภาษาอังกฤษ ก็สอนได้...”^{๒๖}

กระทรวงธรรมการให้นายจาโคบี ทดลองสอนที่โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาในวันที่ ๑๖ - ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ และมีผลการทดลองสอนผ่านเกณฑ์เหมาะสมที่จะเป็นครู ดังนั้น รองอำมาตย์โทขุนบูรณเวทย์ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่จึงมีหนังสือแจ้งไปยังพนักงานตรวจการศึกษา แขวงมัธยม รายงานผลการทดลองสอนของนายจาโคบี โดยให้ความเห็นว่ามีความรู้ทางภาษาอังกฤษ และวิชาวิทยาศาสตร์ดี มีวิธีการสอนตามแนวทางการเป็นครู ใช้วิธีการสอนถูกต้อง นักเรียนเข้าใจได้ดี และมีลักษณะกิริยาท่าทางสุภาพ เรียบร้อย สง่าผ่าเผย สมควรเป็นครูได้^{๒๗} ซึ่งจะเห็นถึงข้อคิดเห็นทางราชการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ดังความที่ว่า

“...ตามที่ได้ส่ง นาย H.M.S. Jacodi ไปทดลองสอนที่ ร.ร.บ้านสมเด็จนั้น ร.ร.ได้จัดให้สอนทดลองดูแล้วปรากฏว่า มีความรู้ภาษาอังกฤษดี วิทยาศาสตร์ดี วิธีสอน และท่าทางสมควรเป็นครูได้... ร.ร.บ้านสมเด็จพอใจในการสอนของนาย H.M.S. Jacodi และทั้งยินดีรับเข้าไว้เป็นครูประจำ ร.ร. เพราะเวลานี้ ร.ร.กำลังขาดครู... ควรให้เข้าประจำการ ร.ร.บ้านสมเด็จ และขอให้โปรดตั้งเงินเดือน...เท่าที่เห็นและดูการสอนนายจาโคบีจะเป็นอาจารย์ดีคนหนึ่ง...”^{๒๘}

จากประวัติ และการทดลองสอนของนายจาโคบี แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของบุคลากรชาวอินเดียที่มีความรู้ความสามารถ และมีทักษะเฉพาะทางในสายอาชีพวิศวกรรม ซึ่งจะเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่ดีคนหนึ่ง และจะมีส่วนในการช่วยสร้างกำลังสำคัญในโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาบุคลากรให้กับสยามในอนาคตได้ เพราะตามหลักแนวคิด และวัตถุประสงค์ตั้งแต่เริ่มจัดตั้งโรงเรียนช่วง “คิงสคอลลิช” มีการสอนวิชาเบื้องต้นเป็นภาษาไทย วิชาขั้นสูงเป็นภาษาอังกฤษ เน้นให้เรียนภาษาอังกฤษ

^{๒๕} สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, นาย ฮ.ม.ส. จาโคบี ขอสมัครเข้ารับราชการเป็นครู (เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. ๗๔.๑/๑๘๙). (กรุงเทพฯ: สำนัก, ๒๔๗๖). ๙.

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.

ทุกคน ด้วยว่าโรงเรียนจะดำเนินการตามแบบพับลิคสคูลของอังกฤษให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้^{๒๙} ประกอบกับการขาดแคลนครู ซึ่งการแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน คือ การว่าจ้างชาวต่างประเทศเข้ามาทำงาน แล้วให้คนไทยได้ฝึกเรียนรู้งาน^{๓๐} นายจาโคบีจึงเป็นผู้มีศักยภาพเหมาะสมที่จะมาสอนในโรงเรียนแห่งนี้ นายจาโคบีเป็นนักเรียนนอก ได้รับการศึกษาแบบอังกฤษ และมีความสามารถในการสอนภาษาอังกฤษได้ นอกจากนี้ นายจาโคบียังเป็นชาวอินเดีย ถึงแม้จะเรียนตามหลักสูตรของอังกฤษ แต่ก็มีสำนึกในความเป็นวัฒนธรรมตะวันตกที่อินเดีย และไทยมีความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน และไทยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดีย จึงทำให้มีวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งต่างจากชาวต่างประเทศชาติตะวันตกอื่น ๆ ที่มักจะไม่น่าสนใจขนบธรรมเนียมของไทย^{๓๑}

การที่นายจาโคบีมีความรู้ดี เกิดจากที่ชาวอินเดียเริ่มเปิดรับสิ่งใหม่ ๆ ทั้งความรู้ และวิทยาการจากประเทศทางตะวันตก ตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นต้นมาชาวอินเดียนิยมส่งลูกหลานไปเรียนตามประเทศต่าง ๆ ทางตะวันตก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งจากชาวอังกฤษที่นำความเจริญเข้ามาเพื่อต้องการสร้างสังคมอันศิวิไลซ์ (Civilization)^{๓๒} ในประเทศอินเดียจึงได้มีการวางรากฐานการศึกษาไว้อย่างเป็นระบบของเจ้าอาณานิคมอังกฤษที่ปกครองอินเดียอยู่ในขณะนั้น อังกฤษจัดระบบการพัฒนากำลังคนชาวอินเดียผ่านการพัฒนาด้านการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมจนถึงระดับอุดมศึกษา ซึ่งเราจะเห็นได้จากประวัติการศึกษาของนายจาโคบีที่ได้ไปศึกษาในสถาบันของมหาวิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ สิ่งนี้เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าเจ้าอาณานิคมอังกฤษไม่ได้ปิดกั้นชาวอินเดียให้ได้รับการศึกษาที่ดีตามแบบตะวันตก

นายจาโคบี ได้รับอนุมัติการจ้างเป็นอาจารย์สอนวิทยาศาสตร์ประจำโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ โดยได้รับค่าจ้างสอนเดือนละ ๑๐๐ บาท^{๓๓} ซึ่งก่อนหน้านี้ในช่วงระยะเวลาที่นายจาโคบีทำการทดลองสอนอยู่นั้น เขาไม่ได้รับค่าตอบแทนสำหรับการปฏิบัติงาน และเขามีความเห็นว่าเป็นเงินเดือนที่เขาได้รับไม่ยุติธรรมกับวุฒิการศึกษาที่เขาเรียนจบมา อัตราเงินเดือนที่เขาได้รับเทียบเท่ากับผู้ที่จบระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเขาจบการศึกษาที่มีวุฒิสองชั้น และมีประสบการณ์การทำงานที่มากพอสมควร ในเวลาต่อมาเขาจึงมีหนังสือไปถึงกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ เพื่อขอความยุติธรรมเรื่องเงินเดือน

“...เมื่อสำนักงานฯ ถามข้าพเจ้าแล้วข้าพเจ้าเล่าว่า
ข้าพเจ้าควรได้รับเงินเดือนเท่าใด ข้าพเจ้าจึงบอกไปว่า
ข้าพเจ้าเป็นหนี้กระทรวงอยู่แล้ว ข้าพเจ้าจะคว่ำโอกาส
ในการทำงานด้วยความศรัทธาในความยุติธรรมและ

^{๒๙} อาวุธ อธิระเอก, ภาษาเจ้า ภาษานาย การเมืองเบื้องหลังการศึกษาภาษาอังกฤษ สมัยรัชกาลที่ ๕ (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๖๐) ๑๐๖.

^{๓๐} วุฒิชัย มูลศิลป์, เมื่อเริ่มปฏิรูปการศึกษา สมัยรัชกาลที่ ๕ - รัชกาลที่ ๗ (กรุงเทพฯ: ๒๐๒๐ เวสต์ มีเดีย, ๒๕๕๒) ๙๐ - ๙๑.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๑.

^{๓๒} รงรอง วงศ์โอบอ้อม, ประวัติศาสตร์อินเดีย (กรุงเทพฯ: ทอรัส, ๒๕๖๑) ๒๖๖ - ๒๖๗.

^{๓๓} สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, นาย ฮ.ม.ส. จาโคบี ขอสมัครเข้ารับราชการเป็นครู (เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. ๗๔.๑/๑๘๙). (กรุงเทพฯ: สำนัก, ๒๕๗๖). ๑๙.

ความเป็นธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ข้าพเจ้ามีต่อสยาม...ตั้งนั้นฉันจึงตกลงทำงานที่โรงเรียนบ้านสมเด็จ โดยรู้ว่าไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม...ข้าพเจ้าไม่ได้มาสยามเพื่อขายบริการที่ตนมีอยู่ให้คุ้มค่า แต่เพื่อให้บริการของประเทศเอกราชและประชาชนของประเทศนั้นมีค่าต่อไป...ข้าพเจ้ามีวุฒิการศึกษาเทียบเท่ากับผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจริงหรือ หากกระทรวงกำลังพิจารณาทำข้อตกลงกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าต้องแจ้งท่านอย่างจริงใจว่าเงื่อนไขของข้อตกลงดังกล่าวควรเป็นสัญญาที่อิงตามหลักความเสมอภาค วุฒิการศึกษาของข้าพเจ้านั้นสูงกว่าความต้องการของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ในศูนย์ฝึกอบรมระดับสูง...”^{๓๔}

หนังสือของนายจาโคปีดังกล่าว เมื่อผู้บริหารโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาทราบเรื่อง และได้มีการพิจารณารื้อในเรื่องเงินเดือนกับข้อเสนอของนายจาโคปีที่มีเงื่อนไขอยู่ ๓ ประการ^{๓๕} ดังนี้

๑. การจ้างงานต่อเนื่องเป็นเวลา ๕ ปี โดยได้รับเงินเดือน ๕๐๐ บาท พร้อมปรับขึ้นปีละ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ตามระดับที่เพิ่มขึ้น และค่าเบี้ยเลี้ยงที่อยู่อาศัย ๑๐ เปอร์เซ็นต์ จากเงินเดือนนี้ นายจาโคปีขอรับเพียง ๕๐ เปอร์เซ็นต์ของจำนวนเงิน และค่าเบี้ยเลี้ยงที่อยู่อาศัย ส่วนที่เหลืออีกห้าสิบเปอร์เซ็นต์ให้จัดสรรโดยกระทรวงเป็นทุนการศึกษาในนามของคุณแม่ของนายจาโคปี

๒. นายจาโคปีขอความกรุณาให้ได้รับการลงทะเบียนเป็นสมาชิกตลอดชีพของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พร้อมทั้งได้รับสิทธิพิเศษในการทำงานทดลองทางวิทยาศาสตร์กายภาพ โดยเขายินดีมอบผลงาน และเกียรติคุณจากการค้นคว้า และวิจัยทั้งหมดให้แก่ประชาชนชาวสยามด้วยความเต็มใจ

๓. นายจาโคปีขอความกรุณาให้ได้รับอนุญาตลาหยุดจากหน้าที่ เพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษา และการติดต่อประสานงาน ในกรณีที่สามารถจัดการได้โดยไม่ก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายแก่กระทรวง ตลอดระยะเวลาของสัญญา

จากข้อเสนอของนายจาโคปีดังกล่าว คณะผู้บริหารโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาจึงมีความคิดเห็นและพิจารณาแล้วว่า การร้องขอของนายจาโคปียังไม่มีเหมาะสม และความจำเป็นที่ต้องปรับขึ้นเงินเดือนตามที่ได้อ้างขอ ควรให้นายจาโคปีรับค่าจ้างตามเดิม และหากนายจาโคปีไม่ยอมรับอัตราเงินเดือนที่ ๑๐๐ บาท ควรให้นายจาโคปีลาออกจากการเป็นครูได้ ตามความคิดเห็นของคณะผู้บริหารโรงเรียน ความว่า

^{๓๔} สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, นาย ฮ.ม.ส. จาโคปี ขอสมัครเข้ารับราชการเป็นครู (เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. ๗๔.๑/๑๘๙). (กรุงเทพฯ: สำนัก, ๒๔๗๖). ๔๔.

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕.

“...นายจาโคบี ไม่ยินดีในเงินเดือนที่ตนได้รับ จึงอดอดไม่ค่อยจะทำสัญญาเมื่อกระทรวงขอร้องให้ทำ ครั้นแรงหนักเข้า ก็ยื่นคำขาดขอเงินเดือนขึ้นเป็น ๕๐๐ บาท ขอลงขึ้นทุก ๆ ปี และทั้งให้ออกค่าเช่าให้อีกด้วย ทั้งนี้ทำให้เห็นว่ากระทรวงเราต้องง้อจนเขาเหลือเกิน เมื่อเขาไม่ยอมรับเงินเดือนเท่าเดิม เชิญให้เขาออกได้ ต่อไปควรระวัง พวกที่มาสมัครอย่างนี้ มีสองสามรายแล้ว ที่แรกมาสมัคร ยอมทำทุกสิ่งทุกอย่างดี แต่พอสมประสงค์ของเขาแล้ว และเขาจะไปก็มีการแสดงอวดดีต่าง ๆ เช่นเดียวกับอาสาสมัครเรือจ้าง พอถึงฝั่งก็ถีบหัวเรือส่ง ๆ ไป เรือแพจะเหินไปทางไหนก็ช่าง...”^{๓๖}

ในวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๖^{๓๗} กระทรวงธรรมการมีหนังสือแจ้งไปยังนายจาโคบีถึงเรื่องการพิจารณาค่าจ้าง ที่นายจาโคบีแจ้งว่าไม่พอสำหรับการใช้จ่าย รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงธรรมการ มีบัญชาให้แจ้งว่า เสียใจจะเพิ่มค่าจ้างให้แก่นายจาโคบีอีกไม่ได้ ดังนั้น กระทรวงธรรมการขอเลิกจ้างเป็นครูโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาตั้งแต่วันที่ ๑๐ มกราคมนี้เป็นต้นไป^{๓๘} ส่วนนายจาโคบีเมื่อได้ทราบเรื่องดังกล่าว จึงได้ตกลงไม่ทำงานต่อในอัตราเงินเดือนเท่าเดิม “...นายจาโคบีได้ตอบเด็ดขาดแล้วว่า ไม่สมัครทำงานในอัตราเงินเดือนเท่าเดิม และได้ลาออกจากตำแหน่งหน้าที่แต่บัดนี้เป็นต้นไป...”^{๓๙}

บทสรุป

การเข้ามาปฏิบัติงานของแขกอินเดียทั้งสองอาชีพ คือ ยาม และครู ในโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เป็นตัวอย่างที่ทำให้เห็นสภาพสังคมของสยามในช่วงสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกหนึ่งแง่มุม โดยเฉพาะในมุมของการบริหารสถานศึกษาของรัฐ ตั้งแต่ระดับโรงเรียน กรม จนถึงกระทรวง ที่มีการจ้างงานชาวต่างประเทศ แยกทุก และแยกหัว เป็นภาพสะท้อนสังคมสยามในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่จำเป็นต้องมีบุคลากรมาช่วยในการรักษาความปลอดภัยภายในพระนคร และตามหน่วยงานราชการ เป็นการฉายภาพประวัติศาสตร์อาชีพของชาวต่างประเทศกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาอาศัยอยู่ในสยาม ซึ่งภายหลังจากนี้จะค่อย ๆ จางหายไป เนื่องจากเริ่มมีการให้คนไทยเข้ามาทำหน้าที่นี้แทนชาวอินเดีย ส่วนในกรณีของนายจาโคบี ครูแขก

^{๓๖} สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, นาย ฮ.ม.ส. จาโคบี ขอสมัครเข้ารับราชการเป็นครู (เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. ๗๔.๑/๑๘๙). (กรุงเทพฯ: สำนัก, ๒๔๗๖). ๓๔.

^{๓๗} เนื่องจากช่วงเวลาและผู้เขียนใช้ศึกษาอยู่ในช่วงปฏิทินแบบเดิมของสยาม คือ นับวันที่ ๑ เมษายน เป็นวันปีใหม่ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงปฏิทินตามสากลในวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ผู้เขียนจึงขอใช้ช่วงเวลาตามเดิมของสยามในการเขียนบทความนี้ เพื่อให้เป็นไปตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ขั้นต้นที่อ้างอิง

^{๓๘} สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, นาย ฮ.ม.ส. จาโคบี ขอสมัครเข้ารับราชการเป็นครู (เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. ๗๔.๑/๑๘๙). (กรุงเทพฯ: สำนัก, ๒๔๗๖). ๔๖.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

จากอินเดียที่เข้ามาปฏิบัติงานโดยรวมแล้วเป็นระยะเวลา ๕ เดือน แต่การจ้างงานนี้ก็ทำให้เห็นถึงความคิด ความอ่านของเจ้าหน้าที่ของรัฐในสมัยปลายระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือสมัยรัชกาลที่ ๗ ที่คัดเลือก ผู้ที่มีความรู้ความสามารถมาช่วยงานราชการได้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งการเลือกจ้างนายจาโคบีเป็นภาพ สะท้อนให้เห็นถึงระบบการศึกษาของอังกฤษที่สยามต้องการสร้างโรงเรียนให้เป็นแบบอังกฤษ ดังจะเห็นได้จาก ประวัติการศึกษาของนายจาโคบีที่จบการศึกษาตามระบบของอังกฤษ ซึ่งเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้ได้เข้ามา ทำงานในสยาม

บรรณานุกรม

- นครินทร์ พวงภู่ง. **ชาวอินเดียในระบอบราชการสยาม สมัยรัชกาลที่ ๕ – ๖ (พ.ศ. ๒๔๑๑ - ๒๔๖๘)**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๖๔.
- ภาวิณี บุณนาค. “เรื่องเล่า ‘หนุ่มนักเรียน’ โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จพระยา พ.ศ.2467: ผ่านความทรงจำ ของ พ.เนตรรังษี.” **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา**. ๑๗, ๑ (๒๕๖๖): ๓๘๖.
- รณรงค์ วงศ์โอบอ้อม. **ประวัติศาสตร์อินเดีย**. กรุงเทพฯ: ทอริช, ๒๕๖๑.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. **เมื่อเริ่มปฏิรูปการศึกษา สมัยรัชกาลที่ ๕ - รัชกาลที่ ๗**. กรุงเทพฯ: ๒๐๒๐ เวิลด์ มีเดีย, ๒๕๔๒.
- วิเชียร ทัพประเสริฐ. **วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครู, ๒๕๒๙.
- วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. **เกียรติประวัติบ้านสมเด็จเจ้าพระยา**. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยครู, ๒๕๓๒.
- สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. **๑๐๐ ปี บ้านสมเด็จเจ้าพระยา**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์, ๒๕๓๙.
- สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **ซ่อมแซม ร.ร. บ้านสมเด็จเจ้าพระยา**. (เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ร.๕ ศธ.๕๐.๓/๑). กรุงเทพฯ: สำนัก, ๒๕๓๙.
- . **เปิดโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา**. (เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.๕๐.๓/๕). กรุงเทพฯ: สำนัก, ๒๕๔๘.
- . **นาย ฮ.ม.ส. จาโคบี ขอสมัครเข้ารับราชการเป็นครู**. (เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. ๗๔.๑/๑๘๙). กรุงเทพฯ: สำนัก, ๒๕๗๖.
- อินทรา ซาฮิร. **บทบาทของสมาคมศรีคุรุสิงห์สภาในสังคมไทย พ.ศ.๒๔๗๕ – ๒๕๒๕**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิตบัณฑิต (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔.
- . **เครือข่ายพ่อค้าผ้าชาวอินเดียในสังคมไทย ระหว่าง พ.ศ.๒๔๐๐ – ๒๔๙๐**. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตร์ ดุษฎีบัณฑิต (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- อาวูธ ชีระเอก. **ภาษาเจ้า ภาษานาย การเมืองเบื้องหลังการศึกษาภาษาอังกฤษ สมัยรัชกาลที่ ๕**. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๖๐.